

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

**НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
ІНСТЫТУТ МОВАЗНАЎСТВА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА**

УДК 808. 26 – 316. 32 – 4

ДАЎГУЛЕВІЧ НАТАЛІЯ МІКАЛАЕЎНА

**ФАНЕТЫЧНАЯ АДАПТАЦЫЯ ЗАПАЗЫЧАННЯЎ З
АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ Ё СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ**

10. 02. 01 – беларуская мова

АЎТАРЭФЕРАТ
дысертацыі на атрыманне вучонай ступені кандыдата
філалагічных навук

Мінск - 2003

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

Работа выканана ў аддзеле сучаснай беларускай мовы
Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі

Навуковы кіраўнік –

доктар філалагічных навук,
прафесар **А.І. Падлужны**,
Інстытут мовазнаўства
імя Якуба Коласа НАН
Беларусі

Афіцыйныя апаненты –

доктар філалагічных навук,
прафесар **Л.Р. Машчэнская**,
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
кафедра рускай мовы;
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт **А.Г. Лукашанец**,
Мінскі дзяржаўны лінгвістычны
універсітэт, кафедра агульнага
мовазнаўства

Апаніруючая арганізацыя –

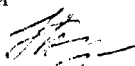
Беларускі дзяржаўны педагагічны
універсітэт імя Максіма Танка

Абарона адбудзецца “12” снежня 2003 г. у 14 гадзін на
пасяджэнні Савета па абароне дысертацый Д 01.43.01 пры Інстытуце
мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук
Беларусі (220072, г. Мінск, вул. Сурганава, 1, корп. 2;
тэл.: 284-15-94).

З дысертацый можна азнаёміцца ў Цэнтральнай навуковай
бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Рэферат разасланы 20 лістапада 2003 г.

Вучоны сакратар
Савета па абароне дысертацый
Д 01.43.01

Н.В. Паляшчук

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

1

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Актуальнасць тэмы дысертацыі. Слоўнікавы склад любой мовы ўключае не толькі спрадвечныя, але і запазычаныя словы. Запазычванне як важная крыніца папаўнення лексікі – гэта натуральны працэс у гісторыі кожнай мовы, які адлюстроўвае культурныя, эканамічныя, палітычныя сувязі народаў.

Праблема запазычвання з’яўляецца дастаткова актуальнай у беларускім мовазнаўстве. Аналізу асаблівасцей данага працэсу ў старабеларускай мове прысвечаны работы А.М. Булыкі, А.І. Жураўскага, А.М. Галай, І.І. Чартко. Лексіка іншамовнага паходжання ў беларускіх народных гаворках вывучалася А.А. Станкевіч. Запазычанні пачатку XX ст. разглядаліся І.А. Гапоненка. Працэсы запазычвання ў сучаснай беларускай мове сталі аб’ектам пільнай увагі даследчыкаў І.М. Акулава, А.Я. Баханькова, А.А. Вяржбоўскага, Б.І. Бубновіча, Г.І. Кулеш, І.Я. Лепешава, А.І. Жураўскага, Л.М. Шакуна, П.П. Шубы, В.І. Уласевіч. Прыватныя пытанні засваення іншамовных слоў (фармальна-семантычны аспект) разглядаюцца ў работах Т.А. Мальцавай, А.А. Станкевіч. У апошнія часы ў сувязі з пашырэннем кантактаў паміж краінамі данай праблеме надаецца асаблівая ўвага.

Сацыяльна-эканамічныя і палітычныя абставіны вызначаюць прыярытэт той ці іншай мовы сярод крыніц запазычвання. Англіійская мова на сучасным этапе аказвае значны ўплыў на развіццё слоўнікавага складу мноства моў, у тым ліку і беларускай. Аднак у беларускім мовазнаўстве гэта пытанне распрацавана недастаткова: запазычанні з англіійскай мовы не былі аб’ектам асобнага даследавання, лексіка англіійскага паходжання разглядалася ў межах больш шырокага вывучэння запазычаных слоў.

Такім чынам, актуальнасць даследавання лексікі англіійскага паходжання ў сучаснай беларускай мове, асаблівасцей яе запазычвання і фанетычнай адаптацыі абумоўлена ўвагай беларускага мовазнаўства да пытанняў моўных кантактаў.

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі. Дысертацыйная работа выканана ў межах Дзяржаўнай праграмы “Даследаванне беларускай мовы, яе гісторыі, сучаснага стану, сувязей з іншымі славянскімі мовамі (Беларуская мова)”.

Мэта і задачы даследавання. Асноўная мэта дысертацыі – вывучэнне лексікі англіійскага паходжання, якая з’явілася ці стала актуальнай у апошнія дзесяцігоддзі, з пункта погляду яе фанетычнай адаптацыі ў сучаснай беларускай мове.

Гэта патрабуе рашэння наступных задач:

– адлюстраваць экстралінгвістычныя і інтралінгвістычныя фактары запазычвання слоў англіійскага паходжання ў сучаснай беларускай мове;

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

– максімальна поўна выявіць і сістэматызаваць лексіку англійскага паходжання, якая з’явілася ў апошнія дзесяцігоддзі ў сучаснай беларускай мове;

– раскрыць значэнні лексем, што ўваходзяць у склад кожнай тэматычнай групы;

– вызначыць асноўныя шляхі і спосабы папаўнення лексікі беларускай мовы запазычаннямі з англійскай мовы і яе амерыканскага варыянта;

– раскрыць асаблівасці фанетычнай адаптацыі англіцызмаў і амерыканізмаў у сучаснай беларускай мове.

Аб’ект і прадмет даследавання. Аб’ектам даследавання стала лексіка англійскага паходжання, якая з’явілася ці набыла актуальнасць у апошнія дзесяцігоддзі ў сучаснай беларускай мове.

Прадметам даследавання з’яўляюцца асаблівасці фанетычнай адаптацыі англіцызмаў і амерыканізмаў у сучаснай беларускай мове (у рабоце прааналізавана каля 300 лексем), сістэмы вакалізму і кансанантызму англійскай і беларускай моў.

Крыніцы фактычнага матэрыялу. Крыніцамі вывучэння фанетычнай адаптацыі англіцызмаў і амерыканізмаў у сучаснай беларускай мове паслужылі публіцыстычныя тэксты перыядычнага друку (газеты “Чырвоная змена”, “Літаратура і мастацтва”, “Звязда”, “Народная воля”, “Народная газета”, “Пагоня”, “Навіны”, “Свабода”), тлумачальныя перакладныя слоўнікі, у якіх фіксуюцца новыя лексемы (Англо-руско-белорусский словарь менеджера, Толковый белорусско-руско-английский терминологический словарь-минимум по волейболу, Краткий русско-белорусский словарь экономических и бухгалтерских терминов, Толковый русско-англо-белорусский словарь по информатике), рэкламныя праспекты, а таксама інтэрнэтаўскія сайты. Для пошуку запазычанняў ва ўсіх газетных выданнях, якія маюць электронны варыянт, выкарыстоўваўся пошукавы сервер <http://www.irex.minsk.by/search/search>, а для газет “Звязда” і “Чырвоная змена” – сайты <http://czm.press.net.by> і <http://www.zvyazda.minsk.by>. Некаторыя іншамовныя словы, якія сталі аб’ектам даследавання, былі знойдзены на вэб-старонках асобных кампаній, фірм, у выказваннях удзельнікаў форумаў, наведвальнікаў чатаў з дапамогай пошуковых сервераў <http://akavita.kryvia.net>, <http://www.all.by>.

У дужках пасля прыкладаў указваюцца назва выдання, дата выхаду ці нумар і старонка, калі прыклад не знаходзіцца ў электронным варыянце. Для прыкладаў з сайтаў у дужках пазначаюцца яго адрас і дата заходу, паколькі пасля мадыфікацыі змест электроннай старонкі можа змяняцца.

Робота ахоплівае запазычанні, якія з’явіліся ў апошнія дзесяцігоддзі, а таксама словы, якія ўжо былі вядомы беларускай мове (напрыклад, у якасці экзатызмаў), існавалі ў трэцім асяроддзі, але ўжыванне якіх пашырылася

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

нядаўна. Значную колькасць новых слоў складаюць амерыканізмы, якія таксама разглядаюцца як запазычаныя з англійскай мовы.

Варыянты напісання новых слоў падаюцца праз коску, дзе першай фіксуецца найбольш ужывальная ці пажаданая форма: ФЛТНЭС, ФЛТНЕС (fitness). Напісанне такіх запазычанняў разглядаецца ў главах, прысвечаных фанетычнай адаптацыі. Прыклады з перыядычнага друку прыводзяцца з захаваннем арфаграфіі выданняў. У выпадках існавання форм запазычання яны падаюцца праз коску з выкарыстаннем злучніка *ці*: СКЕЙТБОРД, *ці* СКЕЙТ (skateboard). Націскны галосны пазначаецца тлустым курсівам: МАРКЕТЫНГ (marketing), *кілер* (killer).

Пры аналізе фактычнага матэрыялу ў дысэртацыі выкарыстоўваюцца даныя разнастайных лінгвістычных слоўнікаў (двухмоўных, тлумачальных, этымалагічных і энцыклапедычных).

У выпадках недастатковасці прыкладаў сучасных запазычанняў для адлюстравання асобных фанетычных з'яў выкарыстоўваюцца даўно вядомыя англіцызмы і амерыканізмы з тлумачэннем значэнняў (пры неабходнасці).

Гіпотэза. Лексічны склад беларускай мовы апошніх дзесяцігоддзяў папоўніўся значнай колькасцю запазычанняў з англійскай мовы і яе амерыканскага варыянта. Іх фанетычная адаптацыя мае характэрныя асаблівасці, звязаныя з экстралінгвістычнымі і ўнутрымоўнымі фактарамі.

Метадалогія і метады праведзенага даследавання. Метадалагічнай асновай даследавання паслужылі работы па тэорыі моўных кантактаў В.М. Арыставай, Р.Т. Бела, І.А. Бадуэна дэ Куртэнэ, У. Вайнрайха, М.С. Трубяцкога.

Характар работы і пастаўленыя задачы абумовілі выбар метадыкі збірання і вывучэння фактычнага матэрыялу. Пры даследаванні лексікі англійскага знаходжання выкарыстоўваліся апісальна-аналітычны метад, які дазваляў выявіць і апісаць новыя лексемы ў беларускай мове апошніх дзесяцігоддзяў, параўнальна-супастаўляльны метад, што даў магчымасць супаставіць адзінкі розных моў на сінхронным узроўні. Прыёмы семантычнага і этымалагічнага аналізу ўжываліся ў выпадках устанаўлення крыніц запазычання.

Навуковая навізна і значнасць даследавання. Дысэртацыйная работа ўпершыню ў беларускім мовазнаўстве даследуе фанетычную адаптацыю лексікі англійскага знаходжання ў сучаснай беларускай мове. У адрозненне ад работ, якія часткова разглядаюць названыя запазычаныя, дысэртацыя прадстаўляе іх з найбольшай паўнатай, выяўляе асаблівасці прапіннення і засваення англіцызмаў і амерыканізмаў беларускай моўнай сістэмай.

Практычная значнасць атрыманых вынікаў. Вынікі даследавання і зробленыя назіранні над асаблівасцямі фанетычнай адаптацыі англіцызмаў і амерыканізмаў у сучаснай беларускай мове маюць значэнне для далейшай распрацоўкі тэорыі моўных кантактаў. Яны могуць быць выкарыстаны пры

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

вывучэнні працэсаў запазычвання і засваення іншамовнай лексікі беларускай мовай.

Практычная значнасць данай работы заключаецца ў выкарыстанні яе матэрыялаў для складання слоўнікаў – беларуска-англійскага, англа-беларускага, слоўніка іншамовных слоў, а таксама даведніка па лексічных значэннях, граматычнаму і арфаграфічнаму афармленню запазычанняў. Матэрыялы даследавання могуць быць выкарыстаны пры навучанні беларускай мове ў школе і ВНУ.

Асноўныя палажэнні, якія выносяцца на абарону:

1. Папаўненне лексічнага складу беларускай мовы запазычаннямі з англійскай мовы і яе амерыканскага варыянта абумоўлена экстралінгвістычнымі і інтралінгвістычнымі фактарамі канца XX – пачатку XXI стст.
2. У сучаснай беларускай мове англіцызмы і амерыканізмы, па-першае, пашыраюць даўно сфарміраваныя тэматычныя групы, па-другое, утвараюць новыя, якія служаць намінацыяй новых з'яў у галіне культуры, мастацтва, сацыяльна-эканамічнага жыцця.
3. Пранікненне запазычанняў з англійскай мовы ў лексічную сістэму беларускай мовы адбываецца непасрэдна і праз пасрэдніцтва суседніх моў (рускай і польскай).
4. Для новых запазычанняў з англійскай мовы характэрна варыянтнасць фанетыка-графічнага засваення, якая звязана з інтра- і экстралінгвістычнымі ўмовамі.

Асабісты ўклад саіскальніка. У дысертацыйнай рабоце ўпершыню праведзены тэматычны аналіз англіцызмаў, запазычаных у апошнія дзесяцігоддзі, і разгледжаны асаблівасці фанетыка-графічнага засваення новых слоў.

Апрабаваны вынікі даследавання. Дысертацыйная работа абмяркоўвалася на пасяджэнні аддзела сучаснай беларускай мовы Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Асноўныя палажэнні і вывады дысертацыйнага даследавання прайшлі апрабаванне на навукова-практычнай канферэнцыі кафедры інфармацыйных тэхналогій Інстытута кібернетыкі НАН Беларусі, прысвечанай праблемам інфармацыйных тэхналогій (Мінск, 21 сакавіка 2001 г.), Купалаўскіх чытаннях (Гродна, 24 кастрычніка 2001 г.), міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі “Культура мовы і грамадства” (Мінск, 5 – 6 снежня 2002 г.).

Апублікаванасць вынікаў даследавання. Па тэме дысертацыі апублікаваны восем артыкулаў у навуковых рэцэнзуемых часопісах і матэрыялы двух навуковых дакладаў агульным аб'ёмам 39 старонак.

Структура і аб'ём дысертацыі. Даследаванне складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, трох глаў, заключэння, спіса літаратуры ў

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

колькасці 184 назвы. Аб'ём дысертацыі – 99 старонак, спіс літаратуры займае 13 старонак.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Ва ўводзінах і асноўнай характарыстыцы работы абгрунтоўваецца выбар тэмы дысертацыі і яе актуальнасць, раскрываецца ступень даследаванасці праблемы, вызначаюцца аб'ект, мэта і задачы даследавання, указваюцца метады даследавання, навуковая навізна, практычная значнасць даследавання, асноўныя палажэнні, якія выносяцца на абарону.

Першая глава “Англійская мова – асноўная крыніца папаўнення лексічнага складу беларускай мовы запазычаннямі на сучасным этапе” прысвечана разгляду асаблівасцей папаўнення лексікі беларускай мовы запазычаннямі з англійскай мовы і яе амерыканскага варыянта, у ёй класіфікуюцца новыя лексемы і даецца іх тлумачэнне.

У першым раздзеле “Экстралінгвістычныя і інтралінгвістычныя прычыны запазычання з англійскай мовы” разгледжаны пазамовныя і ўнутрымовныя фактары, якія сёння ўплываюць на працэс запазычання. Адзначаецца, што выгаднае геапалітычнае становішча краіны, а таксама развіццё культурных, эканамічных, грамадска-палітычных сувязей, якія змены ў розных сферах чалавечай дзейнасці спрыяюць пашырэнню міжмоўных кантактаў і выклікаюць актыўнае пранікненне запазычанняў у лексічную сістэму беларускай мовы. На сённяшнім этапе англійская мова з’яўляецца асноўнай мовай-крыніцай, якая папаўняе лексіку беларускай мовы запазычаннямі. У канцы XX ст. англійская мова стала мовай глабальнай камунікацыі. Яе міжнародны статус забяспечваецца таксама і дасягненнямі ў сферы інфармацыйных тэхналогій, якія дазваляюць хутка і дастаткова лёгка перадаваць тэксты ў пісьмовай (у тым ліку электроннай) і вуснай форме. Сёння для сацыяльна актыўнага чалавека веданне англійскай мовы з’яўляецца неабходнай умовай яго паспяховай грамадскай дзейнасці. Такім чынам, запазычванне лексем з англійскай мовы ўяўляе аб’ектыўны працэс, які залежыць ад экстралінгвістычных фактараў: культурны ўплыў аднаго народа на іншы, наяўнасць вусных і пісьмовых кантактаў, вядучая роля ў галіне камунікацыі, зацікаўленасць беларускага грамадства ў вывучэнні мовы.

Працэсу запазычання садзейнічаюць і ўнутрымовныя фактары: адсутнасць у роднай мове эквівалентнага слова (*пейнтбал* (paintball) – спартыўная камандная гульня са спецыяльнымі ружжамі (маркерамі), якія страляюць фарбамі); тэндэнцыя да выкарыстання запазычанай лексемы замест апісальнага звяроту (*ноўтбук* (notebook) замест партатыўны камп’ютэр); імкненне да павышэння і захавання камунікатыўнай выразнасці

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

2. Запазычанні з англійскай мовы пры ўсёй розніцы сваёй колькаснай прадстаўленасці служаць для намінацыі ў розных сферах чалавечай дзейнасці: спорце, палітыцы, эканоміцы, быццё, культуры (мастацтва, маладзёжнай субкультуры, СМІ і г.д.), касметалогіі, тэхніцы, правапарадку. Пераважна за іх кошт пашыраецца і кола лексем, якія прадстаўляюць новыя сферы чалавечай дзейнасці – шоу-бізнес і інфармацыйныя тэхналогіі [1; 2; 3; 4; 5; 7].

3. Працэс запазычвання адбываецца не толькі непасрэдна, але і з дапамогай моў-пасрэднікаў – рускай і польскай, якія ў сваю чаргу ўплываюць на фанетыка-графічную перадачу лексем. У прыватнасці, уплыў польскай мовы адлюстроўваецца ў выкарыстанні цвёрдых зубных [д], [т] перад галоснымі пярэдняга рада [і], [э]. Пасрэдніцтва рускай мовы выяўляецца ў графічным афармленні запазычанняў (выкарыстанне літары *e* пры цвёрдасці папярэдняга зычнага).

Пранікненне запазычанняў у лексічную сістэму беларускай мовы адбываецца пераважна пісьмовым шляхам. Для перадачы новых слоў у большасці выпадкаў выкарыстоўваецца фанетычная транскрыпцыя [6; 8].

4. Запазычанні з англійскай мовы засвойваюцца ў беларускай мове ў адпаведнасці з асаблівасцямі яе фанетычнай сістэмы (наяўнасць акання, аглушэнне канцавых зычных, незахаваў даўжыні галосных, заўсёды цвёрдыя [р], [ш], [ж], [ч], [дж] і г.д.). Варыянтнасць фанетыка-графічнага адлюстравання звязана з экстралінгвістычнымі фактарамі – наяўнасцю варыянтаў беларускай літаратурнай мовы і пасрэдніцтвам суседніх моў.

Супастаўленне сістэм вакалізму і кансанантызму англійскай і беларускай моў выяўляе агульнае і рознае ў характарыстыцы гукаў.

Адносна англіцызмаў пры субстытуцыі складаючых іх гукаў назіраюцца з’явы дывергенцыі, канвергенцыі і карэспандэнцыі. Дывергенцыя характэрна для зычных, паколькі ў англійскай мове адсутнічае карэляцыя па цвёрдасці-мяккасці. Канвергенцыя мае месца пры субстытуцыі галосных гукаў, паколькі англійскія галосныя адрозніваюцца ад беларускіх такой вызначальнай прыметай, як даўжыня.

Аналіз працэсаў засваення запазычанняў сведчыць пра тое, што ў пераважнай большасці выпадкаў англійскія гукі замяняюцца блізкімі да іх па сваіх артыкуляцыйна-акустычных характарыстыках беларускімі гукамі. Незданаведнасці ў перадачы гукаў і асобных гукавых спалучэнняў звязаны з традыцыйнай перадачы асобных гукаў, з фанетычнымі законамі беларускай мовы (дзеканне, цеканне, аглушэнне канцавых зычных, пераход *в* у *ў* (у нескладовае) пасля галоснага, аканне, пераход *у* (у складовага) пасля галоснага ў *ў* (у нескладовае)), з перадачай запазычанняў праз транслітарацыю, з адсутнасцю гукаў з падобнымі ці блізкімі акустыка-артыкуляцыйнымі характарыстыкамі ў прымаючай сістэме [9; 10].

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

Такім чынам, фанетычная адаптацыя ўяўляе сабой паступовае прыстасаванне запазычанняў да асноўных заканамернасцей прымаючай моўнай сістэмы. Праведзенае даследаванне, аналіз засваення англіцызмаў і амерыканізмаў у сучаснай беларускай мове дазваляюць акрэсліць тэндэнцыі і паказаць шляхі, па якіх гэты працэс можа адбывацца далей.

Асноўныя палажэнні дысертацыі адлюстраваны ў наступных публікацыях:

1. Даўгулевіч Н.М. Бартэр, брокер, ваўчар: Запазычанні з англійскай мовы ў эканамічнай сферы // Роднае слова. – 2002. – № 5. – С. 35 – 36.

2. Даўгулевіч Н.М. Блокбастэр, трылер, джангл: Новая запазычаная лексіка сферы культуры // Роднае слова. – 2003. – № 7. – С. 38 – 40.

3. Даўгулевіч Н.М. Боўлінг, сёрфінг, фітнэс: Новыя запазычанні з англійскай мовы ў спорце // Роднае слова. – 2002. – № 3. – С. 33.

4. Даўгулевіч Н.М. Брыфінг, спікер, саміт: Новыя запазычанні з англійскай мовы ў палітычнай сферы // Роднае слова. – 2002. – № 10. – С. 34.

5. Даўгулевіч Н.М. Лайкра, скотч, хот-дог: Новая запазычаная лексіка побытовай сферы // Роднае слова. – 2003. – № 6. – С. 40 – 42.

6. Даўгулевіч Н.М. Праблемы фанетычнай адаптацыі і графічнай перадачы англіцызмаў // Культура мовы і грамадства: Матэрыялы Міжнароднага навукова-практычнага канферэнса (Мінск, 5-6 снежня 2002г.) – Мінск, 2002. – С. 51 – 54.

7. Даўгулевіч Н.М. Рэпер, рокер, байкер: Запазычанні з англійскай мовы ў сферы маладзёжнай субкультуры // Роднае слова. – 2002. – № 4. – С. 53.

8. Даўгулевіч Н.М. Уплыў моўна-пасярэднікаў на адаптацыю англійскіх запазычанняў у беларускай мове // Рэспубліканскія Купалаўскія чытанні: Матэрыялы навуковага канферэнса (Гродна, 24 кастрычніка 2001г.) – Гродна, 2002. – С. 340 – 345.

9. Даўгулевіч Н.М. Фанетычная адаптацыя англіцызмаў з звычнымі, процінастаўленымі на напружанасці – ненапружанасці // Беларуская лінгвістыка. – 2002. – Вып. 52. – С. 78 – 87.

10. Даўгулевіч Н.М. Фанетычная адаптацыя звычных адносна палаталізацыі ў запазычаннях з англійскай мовы // Вестні Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Сер. гуманітарных навук. – 2001. – № 4. – С. 100 – 107.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

РЭЗЮМЕ

Даўгулевіч Наталія Мікалаеўна

ФАНЕТИЧНАЯ АДАПТАЦЫЯ ЗАПАЗЫЧАННЯЎ З АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ Ё СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Ключавыя словы: працэс запазычвання, запазычанае слова, мова-рэцыпіент, мова-пасрэднік, мова-крыніца, шлях запазычвання, спосаб запазычвання, транскрыпцыя, транслітарацыя, субстытуцыя гукаў, карэспандэнцыя, дывергенцыя, канвергенцыя.

Аб'ектам даследавання з'яўляецца лексіка англійскага паходжання, якая з'явілася ці стала актуальнай у апошнія дзесяцігоддзі ў сучаснай беларускай мове. У якасці прадмета даследавання выступаюць асаблівасці фанетычнай адаптацыі англіцызмаў і амерыканізмаў у сучаснай беларускай мове, сістэмы вакалізму і кансанантызму англійскай і беларускай моў.

Мэта даследавання – вывучэнне лексікі англійскага паходжання, якая з'явілася ці стала актуальнай у апошнія дзесяцігоддзі з пункта погляду яе фанетычнай адаптацыі ў сучаснай беларускай мове.

Метады даследавання: апісальна-аналітычны, параўнальна-супастаўляльны, параўнальна-гістарычны.

Навуковая навізна даследавання ў тым, што ўпершыню комплексна разгледжаны працэсы фанетычнай адаптацыі лексікі англійскага паходжання ў сучаснай беларускай мове. У адрозненне ад работ, дзе даная група запазычанняў разглядаецца часткова, у дысертацыі яна прадстаўлена з найбольшай паўнатой, выяўлены асаблівасці пранікнення і засваення англіцызмаў і амерыканізмаў беларускай моўнай сістэмай.

Практычная значнасць дысертацыйнага даследавання ў тым, што яго вынікі і зробленыя назіранні над асаблівасцямі фанетычнай адаптацыі англіцызмаў і амерыканізмаў у сучаснай беларускай мове маюць значэнне для далейшай распрацоўкі тэорыі моўных кантактаў. Яны могуць быць выкарыстаны пры вывучэнні працэсаў запазычвання і засваення запазычанняў беларускай мовай. Фактычны матэрыял, прааналізаваны ў даследаванні, можа быць выкарыстаны пры стварэнні слоўнікаў – беларуска-англійскага, англа-беларускага, слоўніка іншамоўных слоў, а таксама даведніка па лексічных значэннях, граматычным і арфаграфічным афармленні запазычанняў. Матэрыялы даследавання могуць быць выкарыстаны пры навучанні беларускай мове ў школе і ВНУ.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

РЕЗЮМЕ

Довгулевич Наталья Николаевна

ФОНЕТИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ ЗАИМСТВОВАНИЙ ИЗ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В СОВРЕМЕННОМ БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ

Ключевые слова: процесс заимствования, заимствованное слово, язык-реципиент, язык-посредник, язык-источник, путь заимствования, способ заимствования, транскрипция, транслитерация, субституция звуков, корреспонденция, дивергенция, конвергенция.

Объектом исследования является лексика английского происхождения, которая появилась или стала актуальной в последние десятилетия в современном белорусском языке. В качестве *предмета исследования* выступают особенности фонетической адаптации англицизмов и американизмов в современном белорусском языке, системы вокализма и консанантизма английского и белорусского языков.

Цель исследования – изучение лексики английского происхождения, которая появилась или стала актуальной в последние десятилетия с точки зрения ее фонетической адаптации в современном белорусском языке.

Методы исследования: описательно-аналитический, сравнительно-сопоставительный, сравнительно-исторический.

Научная новизна исследования в том, что впервые комплексно рассмотрены процессы фонетической адаптации лексики английского происхождения в современном белорусском языке. В отличие от работ, где данная группа заимствований рассматривается частично, в диссертации она представлена с наибольшей полнотой, выявлены особенности проникновения и освоения англицизмов и американизмов белорусской языковой системой.

Практическая значимость диссертационного исследования в том, что его результаты и сделанные наблюдения над особенностями фонетической адаптации англицизмов и американизмов в современном белорусском языке имеют значение для дальнейшей разработки теории языковых контактов. Они могут быть использованы при изучении процессов заимствования и освоения иностранных слов белорусским языком. Фактический материал может быть использован при создании словарей – белорусско-английского, англо-белорусского, словаря иностранных слов, а также справочника по лексическому значению, грамматическому и орфографическому оформлению заимствований. Материалы исследования могут быть использованы при обучении белорусскому языку в школе и ВУЗе.

SUMMARY

Daugulevich Natalia

PHONETIC ADAPTATION OF BORROWINGS FROM THE ENGLISH
LANGUAGE IN THE MODERN BELARUSIAN LANGUAGE

Keywords: the borrowing process, loan-word, recipient-language, intermediary language, source-language, way of borrowing, means of borrowing, transcription, transliteration, sounds substitution, correspondence, divergence, convergence.

The object of the research is the vocabulary of English origin which has appeared or become actual for the last decades in the modern Belarusian language. *The subject of the research* is the peculiarities of phonetic adaptation of anglicisms and americanisms in the modern Belarusian language, the systems of vocalism and consonantism of the English and Belarusian languages.

The aim of the research is the study of English origin vocabulary which has appeared or become actual for the last decades on the point of view its phonetic adaptation in the modern Belarusian language.

The methods of the research: descriptive-analytical, contrastive-comparative, comparative-historical.

The scientific novelty of the research. Phonetic adaptation of borrowings from the English language in the modern Belarusian language are completely considered for the first time. The peculiarities of anglicisms and americanisms penetration and adjustment are fully presented in the research what makes it different from other works that examine partially this group of borrowings.

The practical value of the research. The results and observation of peculiarities of phonetic adaptation of anglicisms and americanisms are important for further development the language contacts theory. The actual material can be used for the creation of dictionaries – English-Belarusian, Belarusian-English, a dictionary of foreign words, as well as a reference book of lexical meaning, grammatic and spelling of borrowings. The information can be used in the Belarusian language teaching process at high schools and Universities.